

Міністерство освіти і науки України
Полтавська державна аграрна академія

**НАУКОВІ ПРАЦІ
ПОЛТАВСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ
АГРАРНОЇ АКАДЕМІЇ**

Випуск 1 (12)

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Полтава – 2016

УДК 330 : 06.055.2 : 378.014.15 : 63(477.53)

ББК 65

П 52

Рекомендовано до друку за рішенням вченої ради Полтавської державної аграрної академії (протокол № 20 від 24 травня 2016 р.)

Згідно з постановою Президії ВАК України № 1-05/8 від 22.12.2010 р.
збірник «Наукові праці Полтавської державної аграрної академії» включений
до Переліку фахових видань з економічних наук.

**Редакційна
колегія:**

Макаренко П.М., д.е.н., професор, чл.-кор. НААН України (*відповідальний редактор*);

Зоря О.П., к.е.н., доцент (*відповідальний секретар*);

Аранчій В.І., к.е.н., професор;

Войцех Пізло, доктор габілітований, професор (Республіка Польща);

Галич О.А., к.е.н., доцент;

Дорогань-Писаренко Л.О., к.е.н., доцент;

Жозеф Каня, доктор габілітований, професор (Республіка Польща);

Кропивко М.Ф., д.е.н., професор, академік НААН України;

Левченко З.М., к.е.н., доцент;

Лозинська Т.М., д.держ.упр., професор;

Макаренко А.П., д.е.н., професор;

Малік М.Й., д.е.н., професор, академік НААН України;

Маркіна І.А., д.е.н., професор;

Махмудов Х.З., д.е.н., професор;

Пантелеймоненко А.О., д.е.н., професор;

Писаренко В.В., д.е.н., професор;

Писаренко В.П., д.держ.упр., доцент;

Плаксієнко В.Я., д.е.н., професор;

Томілін О.О., д.е.н., доцент;

Чупіс А.В., д.е.н., професор.

Засновник –
Полтавська державна
аграрна академія.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 17243-6013 ПР
від 12.10.2010 р.

Адреса редакції: 36003,
м. Полтава, вул. Г.Сковороди, 1/3,
Полтавська державна
аграрна академія,
тел. +38(05322) 2-87-48
e-mail: zorya-83@ya.ru

П 52 Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. –
Вип. 1 (12). – Полтава : РВВ ПДАА. – 2016. – 308 с.

У збірник включені наукові праці фахівців Полтавської державної аграрної академії, провідних навчальних закладів, науково-дослідних установ, підприємств і організацій України, ближнього та дальнього зарубіжжя, в яких відображені результати теоретичних і емпіричних досліджень з економічних наук в галузі сільського господарства і АПК.

УДК 330 : 06.055.2 : 378.014.15 : 63(477.53)

ББК 65

© Полтавська державна аграрна академія, 2016.

міка та суспільство. – 2016. – № 4. – Режим доступу до журналу: <http://economyandsociety.in.ua>

13. Третяк А. М. Антологія земельних відносин, землеустрою, земельного кадастру, охорони земель та економіки землекористування в Україні: вибр. твори: у 5 т. – К.: ТОВ «ЦЗРУ», 2009. Т. 1: Земельні відносини. – 2009. – 550 с.

14. Фостолович В.А Економічний механізм раціонального використання та охорони земельних ресурсів [Електронний ресурс] / Фостолович В.А., Приймак Л.В. – Режим доступу : <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/855.pdf>.

Рецензент – д.е.н., професор Махмудов Х.З.

УДК 338.24:338.5:631.15

КОНТРОЛІНГ ВИТРАТ В СИСТЕМІ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ АГРАРНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

***Плаксієнко В. Я., д.е.н., професор; Трушина А. Ю., асистент
Полтавська державна аграрна академія***

У статті розглянуто теоретико-методологічні засади контролінгу витрат, проаналізовано спільні та відмінні риси між поняттями контролінгу, моніторингу та управління витратами. Висвітлено низку проблем, з якими стикаються аграрні підприємства при формуванні витрат на виробництво сільськогосподарської продукції. У зв'язку з цим досліджено класифікацію витрат з метою отримання інформації щодо структури витрат за кожним з видів діяльності. Також узагальнено існуючі у спеціальній літературі наявні методи (інструменти) контролінгу витрат, обґрунтовано його роль у забезпеченні ефективного управління аграрними підприємствами. Акцентовано увагу на необхідності постійного контролю за рівнем витрат та відхилень від норм витрат (запланованого рівня) з метою їх оптимізації.

Ключові слова: *контролінг витрат, витрати виробництва, формування витрат, управління витратами, управлінський облік, менеджмент витрат.*

Постановка проблеми. Ефективна система управління будь-яким сільськогосподарським виробничим підприємством багато в чому залежить від процесу управління витратами, зокрема від процесу їх формування, класифікації, нормування, а також контролінгу. Контролінг витрат як складова системи управління дозволяє не тільки запобігти відхиленням від норм витрат, а й виявити можливі причини їх виникнення, адже система контролінгу витрат є своєрідним синтезом елементів управлінського обліку, аналізу, контролю, планування, менеджменту тощо. Теоретичні концепції контролінгу витрат та його практичне застосування вже давно знайшли поширення на зарубіжних підприємствах. Сьогодні, коли більшість вітчизняних аграрних підприємств стикаються з проблемами у прийнятті оперативних управлінських рішень, що пов'язані, передусім, з відсутністю інформації щодо структури витрат за кожним з видів діяльності та виборі конкретного інструментарію контролінгу, постає необхідність у створенні такої системи, яка здатна була б забезпечити вирішення цих питань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основним питанням щодо теоретико-методологічних засад контролінгу приділено багато уваги з боку як зарубіжних, так і вітчизняних вчених-економістів, зокрема: К. Друрі,

З. Майером, Р. Манном, Т. Райхманом, Х. Й. Фольмутом, Д. Ханом, П. Хорватом, С. Ф. Головим, І. Є. Давидовичем, Н. Г. Данілочкіною, І. А. Маркіною, М. С. Пушкарем, С. Г. Фалько та ін.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження та узагальнення сутності й теоретико-методологічних засад контролінгу витрат, а також обґрунтування його ролі у забезпеченні ефективного управління аграрними підприємствами.

Виклад основного матеріалу дослідження. З-поміж основних напрямів підвищення результативності та ефективності діяльності підприємства варто відмітити відносно нову в плані практичного застосування для вітчизняних аграрних підприємств технологію – контролінг. Орієнтуючись на середні та великі підприємства, контролінг витрат покликаний «налагодити» процес диференціації видів витрат й включення їх до собівартості, оцінку господарських ситуацій для прийняття подальших рішень тощо.

Серед множини завдань контролінгу витрат виділимо наступні:

- облік та контроль витрат за місцями виникнення й центрами відповідальності;
- координація робіт з планування і складання бюджету виробництва.
- порівняння планових та фактичних величин для оцінки ступня досягнення цілей;
- вибір оптимального методу усунення відхилень від запланованого рівня витрат, діагностика техніко-економічного стану.

І. В. Синчук, формулюючи принципи управління витратами в системі контролінгу, наголошує на необхідності раціоналізації витрат, їх регулюванні на стадіях проектування та планування та широкому застосуванні інструментів моніторингу та контролю витрат у режимі реального часу [5]. Варто зазначити, що поряд із дефініцією «контролінг» часто використовують поняття «моніторинг» та «діагностика». З точки зору К. С. Жадька «...моніторинг і діагностика господарської діяльності – відстеження процесів на підприємстві у режимі реального часу; складання оперативних звітів про результати роботи підприємства за найкоротші проміжки часу (день, тиждень, місяць); порівняння цільових результатів із фактично досягнутими». Тобто, на думку автора, контролінг, на відміну від моніторингу і діагностики, у більшій мірі націлений на перспективу та покликаний не лише фіксувати минулі події, але й передбачати наслідки можливих ситуацій розвитку [2]. Проте, на нашу думку, моніторинг не можна вважати виключно процесом фіксації та спостереження за функціонуванням певного об'єкту, адже він забезпечує взаємозв'язок між формуванням інформаційної бази, ідентифікацією та оцінкою стану об'єкту і прийняттям відповідних управлінських рішень [6].

Не вважаємо за доцільне цілком і повністю ототожнювати контролінг із системою управління витратами. Так, основною метою системи управління витратами є ніщо інше, як їх раціоналізація, тобто, виходячи з практичної сторони діяльності підприємства, – мінімізація витрат (зменшення собівартості). Якщо ж розглядати основну «ідею» контролінгу, то кінцевою метою його здійснення є підвищення якості та своєчасності управлінських рішень.

Саме тому значна частка авторів, в тому числі І. А. Маркіна, О. М. Таран-Лала та М. В. Гунченко, вважають контролінг певною філософією (ідеологією) управління [3].

Повертаючись до практичного аспекту реалізації контролінгу витрат, постає питання: які методи контролінгу доцільно застосовувати з метою ефективного управління? Т. М. Остапенко було розглянуто класифікацію інструментів (методів) контролінгу та запропоновано «...під методом контролінгу витрат розуміти сукупність способів та прийомів оперативного та стратегічного управління витратами, тобто обліку витрат, планування витрат, аналізу і контролю витрат» [4]. Також автором було вдало систематизовано ряд інструментів контролінгу залежно від функціональної сфери їх застосування та виконуваних завдань:

1. З метою розробки плану витрат (метод «знизу-вгору» («bottom-up»), метод «зверху-вниз» («topdown»), метод зворотніх потоків (циркулярний метод узгодження), метод ковзного планування, змішані методи).

2. З метою зниження витрат (метод таргет-костингу, директ-костингу, стандарт-костингу, кайзен-костинг, ABC-метод, функціонально-вартісний метод, система JIT (just in time) та інші).

3. З метою забезпечення найбільш раціонального використання ресурсів – балансовий метод, нормативний метод тощо.

Серед методів моделювання витрат варто відмітити методи економіко-математичного моделювання (кореляційно-регресійний, експоненційне згладжування, метод оптимізації), матриця BCG (Boston Consulting Group).

Часто аграрним підприємствам внаслідок виробничої диверсифікації доводиться стикатися з відсутністю інформації щодо структури витрат за кожним з видів діяльності. У такому випадку І. Є. Давидович пропонує використовувати метод класифікації витрат. Автор класифікує витрати за різними ознаками, зокрема: за кількістю випущеної продукції (загальні витрати, витрати на одиницю), за ступенем однорідності (прості, комплексні), за способом включення до собівартості (прямі, непрямі), за місцем виникнення (цехові, дільничні, бригадні та ін.), за обсягом виробництва (постійні, змінні), за економічним змістом (витрати предметів, засобів праці та самої праці), за відношенням до технологічного процесу (основні, накладні), за калькуляційними статтями та елементами тощо [1]. Наступним кроком у вирішенні даної проблеми є контроль рівня витрат, а вірніше відхилень від запланованого рівня витрат. Для цього необхідно перевірити стан матеріально-технічної бази: виявити «вузькі місця» у постачанні сировини та матеріалів, проаналізувати засоби виробництва, що можуть бути створені безпосередньо в господарстві (корми, органічні добрива, насіння та ін.), провести модернізацію сільськогосподарської техніки (обрати найбільш раціональний для підприємства варіант: лізинг чи придбання у кредит), оптимізувати роботу логістичних каналів тощо. Так, наприклад, недостатня кількість виробничих запасів призведе до порушення ритмічності виробництва, втрат через нестачу запасів і, як наслідок, до підвищення собівартості продукції. Надлишок може привести до перевитрати матеріальних ресурсів, зниження оборотності виробничих запасів

та збільшення витрат на зберігання запасів. Тому аграрним підприємствам слід визначати оптимальний розмір замовлення на підставі розрахунку релевантних витрат. Доцільно також оптимізувати структуру витрат на оплату праці.

Висновки. Контролінг витрат є складним інтегрованим поняттям, що об'єднує у собі кілька елементів одночасно: облік, контроль, аналіз, планування, управління та ін. Це дає змогу отримувати необхідну управлінську інформацію одразу в декількох площинах. Основні завдання контролінгу реалізуються через його методи (інструменти), які підприємство може обрати самостійно відповідно до потреб в інформації. Для ефективного управління аграрними підприємствами необхідною є регламентація процедур оперативного контролю, впровадження бюджетування, здійснення аналізу на всіх етапах виробництва, а також розробка впорядкованої системи аналітичних звітів.

Список використаних джерел:

1. Давидович І. Є. Контролінг : [навч. посіб.] / І. Є. Давидович. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 552 с.
 2. Жадько К. С. Моніторинг, діагностика та контроль у системі контролінгу діяльності суб'єктів підприємницької діяльності [Електронний ресурс] / К. С. Жадько // Ефективна економіка. – № 10. – 2015. – Режим доступу до журн. : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4873>.
 3. Маркіна І. А. Контролінг для менеджерів [текст] : навч. посіб. / І. А. Маркіна, О. М. Таран-Лала, М. В. Гунченко. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 304 с.
 4. Остапенко Т. М. Класифікація інструментів (методів) контролінгу витрат [Електронний ресурс] / Т. М. Остапенко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 5 (10). – С. 125 – 130. – Режим доступу до журн.: <http://www.economics.opu.ua/files/archive/2013/n5.html>.
 5. Синчук І. В. Формування системи контролінгу витрат з метою забезпечення ефективності діяльності підприємства [Електронний ресурс] / І. В. Синчук // Молодий вчений. – № 3 (30). – 2016. – С. 179 – 182. – Режим доступу до журн. : http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/3_30_2016.pdf.
 6. Трушина А. Ю. Мониторинг затрат как метод управления предприятием / А. Ю. Трушина, М. В. Ермолаева // «Cambridge Journal of Education and Science» № 2(14) July-December 2015.
 7. Хан Д. Планирование и контроль (ПиК): концепция контроллинга / Под ред. А.А. Турчака; Пер. с нем. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 800 с.
- Рецензент – д.е.н., професор Махмудов Х.З.*

УДК : 65.012.32

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ СПОЖИВЧОЮ КООПЕРАЦІЄЮ УКРАЇНИ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

**Маркіна І.А., д.е.н., професор; Сьомич М.І., к.держ.упр., доцент
Полтавська державна аграрна академія**

В статті обґрунтована об'єктивна необхідність подальшого поглиблення теоретичних досягнень концептуально-методологічного характеру і прикладних розробок з проблематики організаційно-правового забезпечення управління споживчою кооперацією